

Karakteristieke broedvogels van de Gelderse Poort in 2008 en 2009

Inleiding

Dit artikel is geschreven als update van het rapport 'Broedvogels in de Gelderse Poort 2007, trends vanaf 1990 en recente ontwikkelingen 2002-2007'. Ter vergelijking is dezelfde indeling van de soortgroepen aangehouden. Per soortgroep zal van een selectie van soorten de resultaten van de inventarisatie van de jaren 2008 en 2009 van het Nederlandse deel van de Gelderse Poort worden beschreven. Het gebied wordt hierbij opgedeeld in drie deelgebieden 1) Ooijpolder, 2) uiterwaarden langs de Waal ten noorden van de Ooijpolder (Lent tot Kop van Pannerden) en 3) Rijnstrangen inclusief omliggende polders van de oude winterdijk tot en met de uiterwaarden van Lobith tot Pannerden. In dit verslag komen achtereenvolgens de soortgroepen Watervogels, Moerasvogels, Pioniervogels, Weidevogels, Struweelvogels, Bosvogels en Cultuurvogels aan bod. Per soortgroep worden enkele kenmerkende soorten besproken.

Werkwijze

Het gebied is opgedeeld in 32 telgebieden. Deze telgebieden zijn veelal opgedeeld in verschillende BMP plots. Deze verdeling is gebaseerd op biotoop (uiterwaarden, moeras, dorp of overig agrarisch cultuurlandschap) om de BMP trends beter vergelijkbaar te maken.

De meeste telgebieden worden geïnventariseerd door vrijwilligers. In totaal werken maar liefst 50 vrijwilligers aan deze inventarisatie mee. Zes plots worden jaarlijks geïnventariseerd door de Provincie Gelderland in het kader van het Meetnet Weidevogels en gerelateerde monitoring. Het onderhavige inventarisatieproject is opgezet binnen een samenwerkingsverband van de Vogelwerkgroepen van Arnhem en Nijmegen. De coördinatie wordt uitgevoerd door SOVON

en gefinancierd door de Provincie Gelderland, Staatsbosbeheer regio Oost, Waterschap Rijn en IJssel, Stichting Twickel en Stichting Ark.

Weer en waterstand

Het weer en het rivierpeil zijn van grote invloed op de broedvogelstand. Het rivierpeil heeft zowel direct effect door de inundatie van uiterwaarden als indirect door kwel via zandbanen naar binnendijs gebied (berucht in dit opzicht zijn de waterstanden in de Groenlanden in de Ooijpolder) of door een aan het rivierpeil gekoppeld peilregime (Rijnstrangen). De invloed van hoogwaters (zowel de hoogte als de duur) is de afgelopen 30 jaar herkenbaar geweest in jaareffecten bij verschillende soorten moeras- en weidevogels. Indien de uiterwaarden gedurende het broedseizoen overstromen gaan vele legsels verloren, maar ontstaat er tegelijkertijd geschikt habitat voor schaarse soorten als Zomertaling en Porseleinhoen. In 2008 kwam de stand van de Rijn bij Lobith in het voorjaar vijf maal boven de 11.50 meter, te weten op 5, 19 en 25 maart en op 16 en 28 april. De hoogste voorjaarsstand was 12.34 meter (25 maart). In 2009 kwam de stand slechts twee maal boven de 11.50, te weten op 1 april en 14 maart. De hoogste voorjaarsstand was 12.27 meter (14 maart).

Qua weer zijn vooral de strenge winters bepalend voor de stand van met name enkele soorten standvogels en trekken hete droge of koele natte zomers hun spoor in de broedvogelwereld. Vooral soorten als Roerdomp en IJsvogel zijn zeer gevoelig voor strenge winters. Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge

temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in de broedseizoenen van 2008 en 2009 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI.

Weer 2008

Maart 2008 was een natte, maar tamelijk zonnige maand met een gemiddelde temperatuur van 5,9 °C, iets boven 5,6°C van het langjarig gemiddelde. In onze regio lag de maandsom van de neerslag grotendeels tussen de 75 en de 115 mm. Veel neerslag viel in de vorm van -deels-winterse buien, hetgeen geregeld onstuimig, wonderig weer betekende. Opvallend waren de lage temperaturen en de sneeuwbuien rond de paasdagen. In 7 tot 11 etmalen werd in het oosten nachtvorst gemeten. Nergens in Nederland kwam de temperatuur onder de -10°C. April kan worden gekenschetst als een rustige voorjaarsmaand zonder grote uitschieters. De gemiddelde temperatuur lag met 8,7°C tamelijk ruim boven het langjarig gemiddelde van 8,0°C, maar vergeleken met de 12,6°C van de extreem warme april in 2007 is er sprake van een normalisatie. Tot 20 april was de maximum temperatuur zelfs aan de lage kant, daarna overheerste fraai voorjaarsweer met maxima van boven de 18°C. In grote delen van het land was april met een maandsom van 35 mm neerslag een tamelijk droge maand. De maand mei van 2008 was bijzonder warm en zonnig met tamelijk weinig neerslag. Met name de temperatuur was opmerkelijk: we beleefden de warmste meimaand in een eeuw. De hoeveelheid zonneschijn was het grootst in de eerste twee weken van de maand, met name de laatste week gaf flink wat bewolking te zien. In deze week viel ook relatief veel neerslag, veelal buiig en deels met onweer. Ook juni had een warm en zonnig karakter. De gemiddelde dagtemperatuur bedroeg circa 15-16°C langs de kust. In het hele land werden veel warme dagen geregistreerd, maar tropische temperaturen (meer dan 30°C) kwamen slechts incidenteel voor. Juli was een

warme en natte maand met grote regionale verschillen in de hoeveelheid zonne-uren en neerslag. Relatief veel neerslag viel in de vorm van fikse buien, waarbij lokaal neerslaghoeveelheden tot meer dan 70 mm in één etmaal gemeten werden. Op 20 dagen kwamen bliksemontladingen voor. Tekenend voor het grillige weersverloop in juli is het feit dat de dagtemperatuur op veel dagen onder het langjarig gemiddelde lag, terwijl de maand dankzij een aantal uitschieters boven de 25 graden desondanks met een bovengemiddeld temperatuurgemiddelde kon worden afgesloten.

Weer 2009

Na een strenge vorstperiode in januari met een minimum van -20°C in onze regio, was maart 2009 een tamelijk rustige en zonnige maand met een gemiddelde temperatuur van 6,1°C, duidelijk boven de 5,6°C van het langjarig gemiddelde. Het aantal etmalen met nachtvorst in maart was normaal.

April kan worden gekenschetst als een warme en droge voorjaarsmaand. Het landelijk gemiddelde was het op een na hoogste sinds de start van de metingen in 1706; alleen april 2007 was nog zachter. Mei was wederom een warme maand. Juni was een tamelijk warme en zonnige maand. Net als in de voorafgaande maanden waren de verschillen in het neerslagpatroon groot. Tropische dagen kwamen niet voor. Wel vielen met name tussen 7 en 11 juni enkele zware buien in het zuiden en midden van het land. Zomermaand juli verliep in 2009 over het algemeen warm en zonnig, maar zeker niet droog. Met een gemiddelde van 18-19°C was er in het zuiden van het land sprake van waarlijk zomerse omstandigheden. Tengevolge van de verschillende depressies die veelal van de Noordzee ons land bereikten lag de gemiddelde windsnelheid duidelijk boven het gemiddelde. Lokaal werden hierbij soms zware windstoten gemeld.

Watervogels

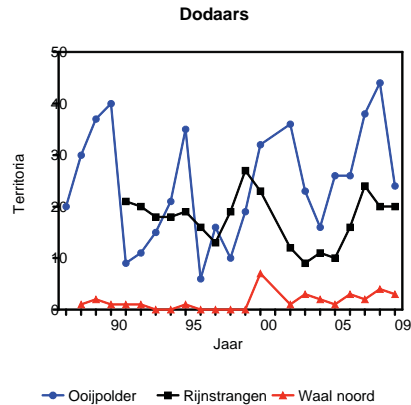
Tot de watervogels worden 36 soorten gerekend, waarvan er twee ook als weidevogel (Slobeend, Zomertaling) en één als pionier (Bergeend) beschouwd kunnen worden. Exoten zijn goed vertegenwoordigd in deze groep, met soorten als Grote Canadese Gans, Nijlgans, Casarca, Brandgans en Kolgans. Qua aantallen zijn de watervogels goed vertegenwoordigd in de Gelderse Poort en het onderzoeksgebied herbergt belangrijke regionale populaties van bijvoorbeeld Dodaars, Aalscholver, Slobeend en Zomertaling. Daarnaast herbergt de Gelderse Poort een aanzienlijk deel van de Nederlandse populatie Zwarte Sterns.

In het algemeen is de trend in deze groep stabiel tot (sterk) toenemend. Vooral Grote Canadese Gans, Grauwe Gans en Krakeend nemen recent sterk in aantal toe.

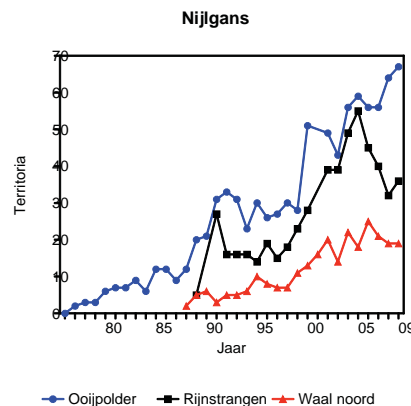
Fluctuaties in aantallen en verspreiding hangen in grote lijnen af van het waterpeil. De verhoging van het zomerpeil in de Rijnstrangen lijkt een positieve invloed te hebben op de Dodaars. Kerngebieden zijn vooral de wat ondiepere plassen en strangen als de Oude Waal Ooijpolder, Millingerwaard en Rijnstrangen. Grote open zandwiplassen (zoals de Bijland en in mindere mate de Bisonbaai en Kaliwaal) worden opvallend genoeg gemeden door deze groep.

Opmerkelijk is de fluctuatie van de stand van de Dodaars. Na een recordjaar in de Ooijpolder in 2008 (44 territoria) volgt een gemiddeld jaar in 2009 (24). Het aantal Dodaarsjes fluctueert hier met de waterstand. Opmerkelijk is het ontbreken van enig verschil tussen beide jaren in de Rijnstrangen.

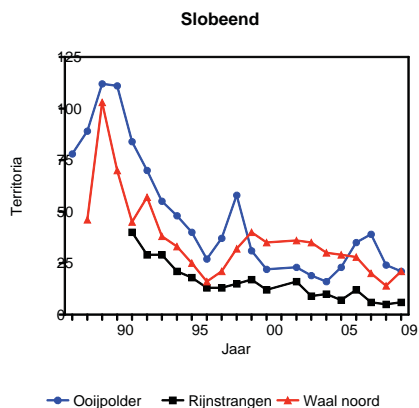
De ganzenpopulatie (incl. Nijlgans) neemt gestaag toe. Al is de trend per deelgebied nogal verschillend. Zo blijft het aantal Nijlgansen in de Ooijpolder gestaag doorgroeien. De Grauwe Gans staat in 2008 met een dipje op 1526 en neemt in 2009 overall weer toe: 1810 gevallen.

Ook met de meeste eenden zitten in de lift. De Zomertaling en de Slobeend zijn zorgenkindjes. De Zomertaling lijkt zich te handhaven op een laag niveau van zo'n 10 tot 20 territoria (en profiteert in 2008 enigszins van een nat voorjaar), maar met name de Slobeend is flink gekelderde. Het recordjaar was 1990 met 111 territoria. De huidige stand schommelt rond de 20 territoria. De IJsvogel piekte in 2008, maar kreeg zoals verwacht een flinke tik door de koude winter van 2008/09. Landelijk is de populatie gehalveerd, in

de Gelderse Poort verschilt de ontwikkeling in Rijnstrangen (-30%) sterk van die in de Ooijpolder en langs de Waal (-80 tot -85%).

Moerasvogels

De moerasvogels laten de afgelopen decennia een afname zien. Voortschrijdende successie en verdroging hebben er voor gezorgd dat het voorkomen van kritische moerasvogels, zoals Roerdomp, Woudaap, Snor en Grote Karekiet, sinds de eeuwwisseling vrijwel beperkt is tot de Zuidstrang en het Vogelreservaat westelijk van het Bergse Hoofd. Soorten van drogere rietvegetaties en ruigtes zijn wijder verspreid. De Oude Waal in de Ooijpolder, de Groenlanden, maar ook de Ooijse Graaf hebben theoretisch de potentie om kritische moerasvogels te laten terugkeren. Vandaar ook dat er in de Oude waal en Tiengeboden sinds 2008 een hoger waterpeil wordt gehanteerd. In 2008 leverde dat meteen een enorm spektakel van voorjaarspleisteraars op. Prachtige steltloperconcentraties en enorme gezelschappen baltsende slobeenden onder aanhoudend rugstreeppad-geratel. De Watersnip broedde er waarschijnlijk in beide jaren na drie jaar afwezigheid. Recente maatregelen in de Rijnstrangen (verhoging zomerpeil) ten faveure van (de habitat van) deze groep lijken resultaat te hebben. De Roerdomp is weer terug en de aantallen van indicatorsoorten van sterk verland moeras, zoals de Blauwborst, nemen af. Naast de peilverhoging zijn in de winter van 2006/07 de meeste wilgen

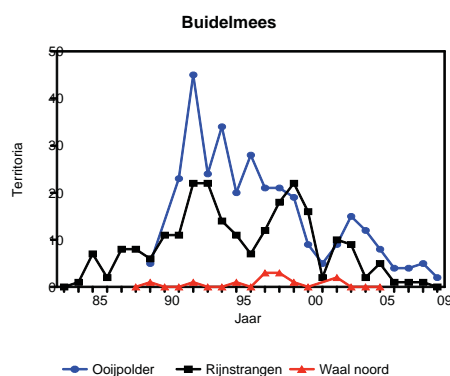
in en rond het Vogelreservaat gekapt en in de winter 2007/08 is in het gebied rond het Bergse Hoofd bosopslag gekapt. Hergroei van riet wordt echter door ganzen gefrustreerd zodat er weer een dilemma bij ontstaat (hoe maakbaar is alles?).

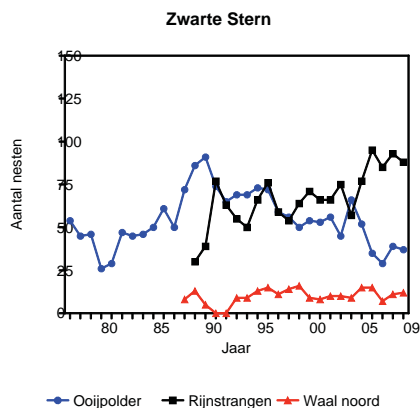

Foto: Erik de Waard

Roerdomp

Ten opzichte van de rest van Nederland blijken enkele soorten moerasvogels erg schaars in de Gelderse Poort. Van Rietzanger, Snor en Baardman worden jaarlijks slechts enkele territoria vastgesteld. Mogelijk is de afstand tot andere populaties te groot om voor (her)kolonisatie van het onderzoeksgebied te zorgen. De Gelderse Poort was jarenlang één van de belangrijkste broedgebieden voor de Buidelmees in ons land. Recent nemen de aantallen van deze soort in heel Nederland sterk af, iets wat past in het irruptief voorkomen van deze

oorspronkelijk continentale soort in Noordwest-Europa.

De Zwarte Stern heeft last van een onbekende predator. In de Rijnstrangen verdwenen in 2009 in alle kolonies alle eieren/kleine jongen. Directe waarnemingen van geslaagde predatie zijn er van Zwarte Kraai, Kleine Mantelmeeuw (Ooij 2007, 2008, obs. JvD) en pogingen van Buizerd (Ooij 2009, obs. JvD). Welk effect een mislukt reproductieseizoen op de populatie heeft zal lastig zijn vast te stellen. Zwarte Sterns leven lang, maar het floreren van de Gelderse Poort-populatie op lange termijn is wel aan goede reproductie gekoppeld.

Zwarte Stern

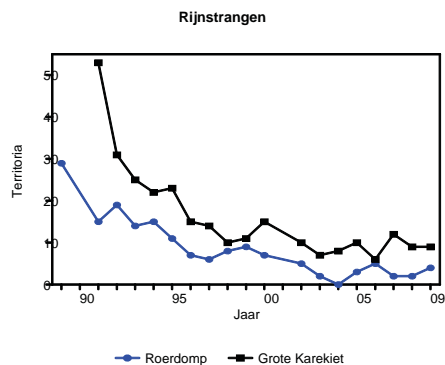

Foto: Erik de Waard

Het aantal Grote Karekieten en Roerdompen in de Rijnstrangen (samen in figuur) is laag maar de laatste jaren min of meer stabiel. Ondanks de strenge winter van 2008/09 zijn er nog steeds Roerdompen in het gebied. De Grote Karekiet is in de Rijnstrangen op een populatiedynamisch bedenkelijk laag niveau, maar stabiel. Hoe lang kan het in zo'n geïsoleerd kleine populatie goed gaan?

Pioniervogels

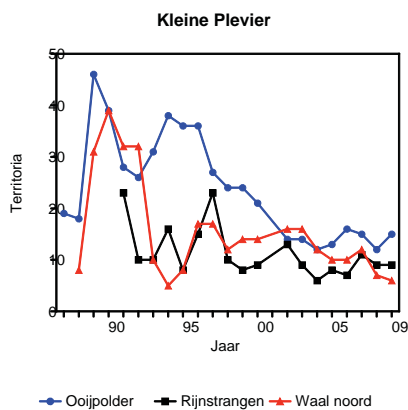
Het aanbod en de kwaliteit van geschikte habitat voor de pioniervogels wisselt van jaar tot jaar sterk. Zowel binnen, maar vooral ook vlak buiten het onderzoeksgebied. De gretigheid waarmee vogels niet voor hen bedoelde pioniersituaties als broedplaats accepteren, kun je opvatten als aanwijzing dat er een tekort is aan geschikte natuurlijke dynamische plekken. Natuurontwikkelingsprojecten in de uiterwaarden bieden over het algemeen slechts enkele jaren geschikte habitat. Vooral op kleibodem wint wilgenopslag snel terrein en zijn de pioniers zo verdwenen. Bij ontwikkeling van de Klompenwaard is getracht de vestiging van wilg in te perken door van meet af aan te begrazen. In dit gebied zijn de meer naar binnen gelegen pionierhabitats door een gebrek aan dynamiek en door aanslibbing inmiddels toch verruigd door kruidenopslag en wilgenopslag. Natuurlijke pioniermilieus zijn het best ontwikkeld in de Erlecomse Waard en de Gendtse Polder, waar het rivierwater vrij spel heeft en op plekken waar veel zand aanzet of inwaait. Enkele grote bouwprojecten net buiten het onderzoeksgebied (woningbouw Schuytgraaf, Arnhem en kassenbouw Lingewal, Huissen) trokken de afgelopen jaren een relatief groot aantal pioniers (bodembroeders) als broedvogel. Pioniersoorten zijn qua broedsucces een zeer kwetsbare groep. In de uiterwaarden broeden ze vooral op de lage delen die bij hoog rivierpeil als eerste overstromen. Indien er grote grazers aanwezig zijn, is de kans op vertrappen van de

nesten groot. Bij bouwprojecten lopen de nesten een hoog risico op verstoring c.q. afgraving. Daar tegenover staat een sterk aanpassings- en verspreidingsvermogen, zo zijn per seizoen meerdere vervolglegels mogelijk.

Na een flinke afname is de Kleine Plevier de laatste jaren min of meer stabiel. Alleen in de uiterwaarden ten noorden van de Waal neemt het aantal paren door verdergaande successie nog af. Kluten ontbraken in 2009 voor het eerst en de Visdieven van de Erlecomse Waard (jaarlijks 1-3) zijn naar de afgraving Kraaijenhof binnendijks gelokt (1 volgens onze kartering, 5 volgens Remco Wester waarneming.nl).

Een paar Oeverloper broedde succesvol op een

krib aan de Waal bij het Millingerduin. Op 1 juli was een oudervogel steeds alert aan het fiepen en vanaf de volgende krib konden de twee jongen druk foeragerend worden gezien. Bij nadering renden ze echter meteen weg en verdwenen onvindbaar tussen puin, beton en planten. De oudervogel ging dan naar de Gendtse Polder aan de overzijde om volkomen neutraal op het strand te 'foerageren', maar je kon zien dat dat toneelspel was. Een tweede broedgeval werd geconstateerd in de Gendtse Polder.

Weidevogels

Weidevogels staan overal in ons land sterk onder druk, zo ook in de Gelderse Poort. Vrijwel alle soorten in deze groep laten de laatste twee decennia een flinke achteruitgang zien. Van de 16 soorten weidevogels is de Kemphaan midden jaren negentig al verdwenen als broedvogel, daarnaast zijn Paapje en Grauwe Gors onregelmatige broedvogels geworden. Vijf soorten lieten in 2008-09 het laagste aantal zien sinds de aanvang van de tellingen (Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur, Slobeend). Veldleeuwerik hoort bijna ook in dit rijtje, maar zat in 2006 nog wat lager. Van twee soorten zijn de aantallen de laatste jaren min of meer stabiel na een eerdere afname (Zomertaling, Gele Kwikstaart). Krakeend en Kuifeend nemen licht toe. De Kwartel laat een onduidelijk beeld zien met jaarlijkse fluctuaties ingegeven door omstandigheden buiten de Gelderse Poort. Ooievaar, Watersnip, Wulp zijn zeer schaars (resp. 4-5, 1 en 0-1 in 2008-09). Grauwe Gors en Paapje ontbraken. Van de 42 sinds 1990 vastgestelde territoria Grauwe Gors werden er slechts drie na 2001 ontdekt.

De achteruitgang bij de weidevogels is het grootst bij de steltlopers en dan voornamelijk bij een typische graslandsoort als de Grutto, waarvan anno 2009 nog slechts 10% van de populatie over is. Het enige weidevogelbolwerk binnen het onderzoeksgebied is de Ambtswaard in de

Grauwe Gors

Bemmelse Polder. Kleine clusters zijn daarnaast te vinden langs de Oude Waal in de Ooijpolder, het Circul en ten zuidwesten van de Erlecomse Waard. In de Rijnstrangen is de Kievit inmiddels een 'nieuw-kritische' weidevogel (de laatste drie jaren gemiddeld slechts 49!) en zijn de 'oude' kritische weidevogels vrijwel verdwenen. Alleen rondom het Jezutenwaai is de Tureluur nog een regelmatige broedvogel.

De beste kansen voor deze groep liggen in de Ambtswaard. Een op weidevogels gericht beheer zal er hier voor moeten zorgen dat dit bolwerk zich handhaaft. Bij aangepast beheer en een gunstig peilregime zouden ook andere open graslanden in de Gelderse Poort weer bevolkt kunnen raken. Het beleid is hier echter in zeer beperkte mate op gericht. Alleen in de Ambtswaard is gesubsidieerd weidevogelbeheer mogelijk, maar de ambities voor het graven van een geul staan

Grutto

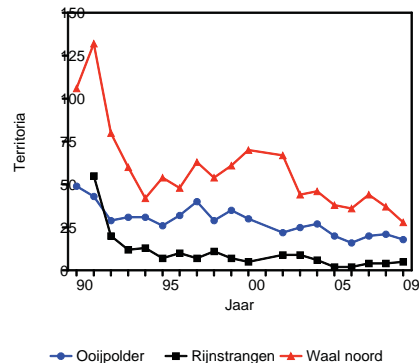

Vlask 27 / 4 (2010)

Foto: Erik de Waard

hier haaks op. Gronden zijn anno 2008 naar BBL gegaan, alle akkers zijn weer als grasland ingezaaid en in 2009 kwamen er weer 20 paar grutto op af, maar het broeden bleef uit of mislukte in ei en kuikenfase. Een mannetje was in de winter in Frankrijk geringd, leuk ter documentatie van de zwanenzang: in 2009 had hij twee kuikens die niet vliegvlug werden. Dichtstbijzijnde grutto's zitten bij Homoet aan de A50 (35 paar op 10 km) en bij Eldik aan de A15 (44 paar op 18 km). Benoorden de Rijnstrangen zitten nog kleinere clusters aan het Pannerdens Kanaal (5-15 op 5 km bij Angeren-Huissen) en in het Duivens Broek (ca 30-40 paar op 5 km afstand) (bron meetnet Prov. Gld. 2005-09). De Tureluur was eind jaren negentig de positieve uitzondering onder de weidevogels. Maar in 2008 en 2009 is de stand met name in het bolwerk de Ambtswaard flink onderuit gegaan.

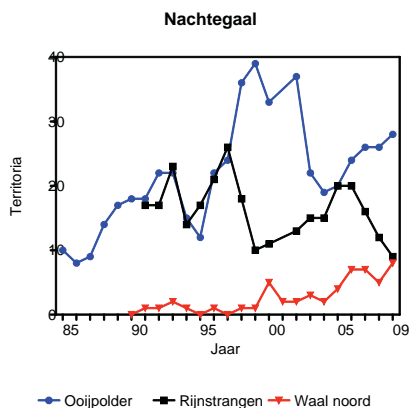
Tureluur

Struweelvogels

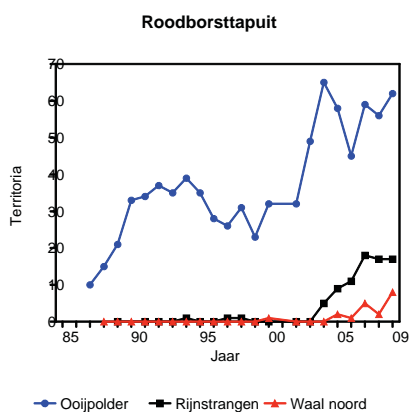
Op de aantallen en de verspreiding van de struweelvogels is de recente ruilverkaveling in het Circul in de Ooijpolder van grote invloed geweest. De aantallen zijn hier met het recente ruimen van heggen gedaald. Illustratief is de verspreiding van de Roodborsttapuit. Van de 62 territoria anno 2009 zit de helft in het Circul, ter-

Foto: Erik de Waard

wij daar eerder 90% van de territoria zat. Inmiddels zijn de kom van Leuth en de Millingerwaard belangrijke broedgebieden. Het totaal aantal voor Ooij reikte maar éénmaal eerder boven de zestig: 66 in 2004. Het uitgroeien van de nieuwe heggen en ruigtestroken lijkt voor andere soorten voorlopig interessanter dan voor de Roodborsttapuit. De brede corridor midden door het Circul langs de Koude Dijk was natter bedoeld dan hij nu is, maar trekt toch Blauwborst en Graspieper aan. De Bosrietzanger profiteert voorlopig ook van toevalseffecten in de landinrichting als gevolg van wisseling van eigenaar met tijdelijke verruiging van percelen als gevolg.

De belangrijkste gebieden voor struweelvogels

in 2009 zijn de Groenlanden/Bisonbaai, Millingerwaard en de Oude Waal bij de Bijland (in dit laatste gebied heeft echter een grote oppervlakte ruigte/struweel midden in het broedseizoen plaats gemaakt voor een maïsakker!). Elders zorgt (recente) natuurontwikkeling voor geschikte habitat voor vooral Grasmus en Kneu. De Grasmus, als talrijkste en meest verbreide soort, bepaalt in sterke mate het beeld van de struweelvogels in de Gelderse Poort. De verspreiding van de Nachttegaal geeft de ligging van de wat beter ontwikkelde vochtige struwelen en moerasbos met een goed ontwikkelde struiklaag weer. Vooral buitendijks is de Nachttegaal echter sterk afgenomen (Millingerwaard, Lobberdense Waard).

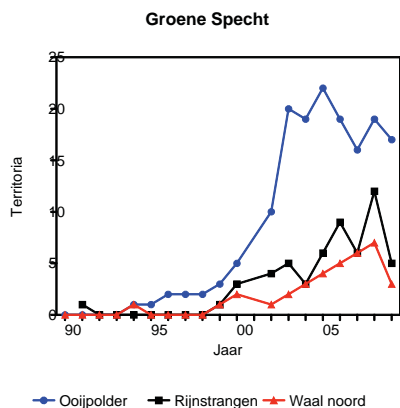
Bosvogels

De bossen in de Gelderse Poort zijn vooral wilgenbossen in de oude kleiputten. In de uiterwaarden heb je verschillende typen ooibos die vooral in de Erlecomse, Kekeedomse- en Millingerwaard goed ontwikkeld zijn. Droge hardhoutooibossen met Eik, Sleedoorn en Bosrank op de oeverwal (Colenbranderbos) en de natte zachthoutooibossen van Schietwilg in de kleiputten. De strook Zwarte Populier gemengd met Ratelpopulier langs de Waal bij Erlecom is inmiddels ook uitgewassen. Daar broeden al kraaien en Buizerds in dus laat maar komen die Zwarte Wouw. De ouderwordende wilgenbossen worden meer en meer bevolkt door typische bosvogels

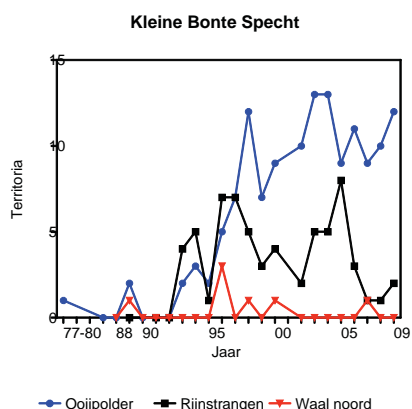
Roodborsttapuit

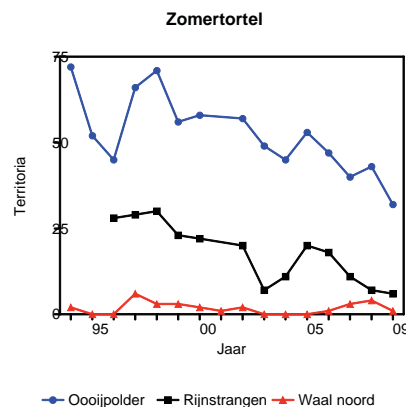
Foto: Erik de Waard

terwijl begrazing en de afwisseling droog-nat zorgt voor rijke overgangen en randmilieus. In het Colenbranderbos is het beheer van Staatsbosbeheer gericht op het behoud en vergroting van het aandeel hardhoutsoorten (o.a. Zomer-eik) en een verhoging van het aandeel staand en liggend dood hout, met name de Canadese Populieren die de inlandse hardhoutsoorten dreigen weg te drukken of te overschaduwen zijn hiervoor geringd of omgezaagd. Het bosareaal in het onderzoeksgebied is recent afgenomen. Zo zijn diverse populierenbosjes de afgelopen jaren gekapt. Ook de wilgen in en rond het westelijk deel van de Rijnstrangen zijn in de winter van 2006/07 en 2007/08 grotendeels gekapt om

moeras te regenereren. In de Millingerwaard is een deel van het oudere wilgenbos gekapt en geklept onder de noemer 'cyclisch beheer': het terugzetten van de successie naar een beginstadium. Deze actie is primair bedoeld ter bevordering van de doorstroming van water in de winter, maar kan ecologisch verrijkend zijn. Immers echte 'rampen' waarbij bos wordt weggesleurd en tot het pionierstadium wordt teruggebracht komen nauwelijks voor. De verspreiding van de Kleine Bonte Specht en de Boomklever (beide met 14 territoria in 2009) geeft de ligging van de wat oudere bossen fraai weer.

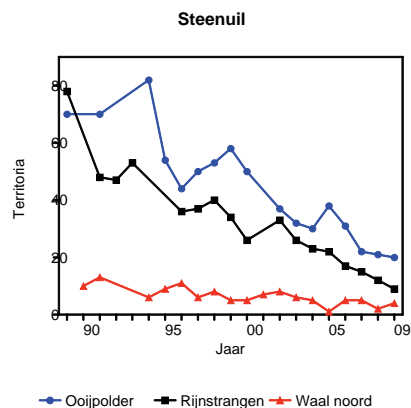
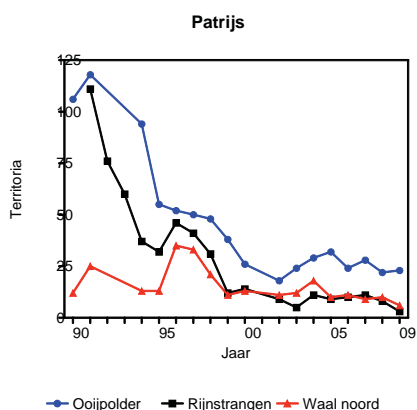

De Groene Specht lijkt een tik van de koude winter 2008/09 te hebben gekregen. In alle deelgebieden is die in 2009 achteruit gegaan. De Groene Specht heeft vanaf 1999 een spectaculaire groei doorgemaakt, met de laatste jaren een duidelijk effect van verzadiging.

De achteruitgang van de Kleine Bonte Specht in de Rijnstrangen kan het effect zijn van grootschalige boskap om rietmoeras weer kansen te geven, maar het aantal en de ligging van territoria is hierin niet eenduidig. De soort blijft moeilijk te monitoren bij een lage dichtheid.

De Zomertortel gaat langzaam maar gestaag in aantal achteruit, de oorzaak daarvoor moet vooral in het overwinteringsgebied worden gezocht. Beboste delen van de Millingerwaard zijn nog relatief goed bezet, maar de dichtheid loopt ook hier terug. Ook landelijk is het dramatisch gesteld met de Zomertortel en staat hij in dieprood op de Rode Lijst.

Markant is het bijna verdwijnen van de Wielewaal in 2009. Het enige paar zit nu in de Rijnstrangen (zuidstrang). In 2008 broedde een van de twee Ooijparen succesvol in het peppelbos op de oude vuilnisbelt aan de Leuthse Straat vlakbij de Oude Waal. Er was zelfs een helper actief, een mannetje dat ook wel eens zong (obs. JvD). Wielewalen broeden niet vaak als solitair paar, ze zijn in hun element in een groep van paren die met elkaar communiceren. In dat licht is de vaak langdurige vestiging van solitaire paren in de Gelderse Poort een ernstig teken van verval. Begin jaren '90 waren er nog gemiddeld 33 paar per jaar. De echte klap kwam in de Rijnstrangen in de tweede helft jaren negentig, in Ooij begin jaren 2000. Ondanks de selectieve kap van populierenbos, kan de veranderde oppervlakte en samenstelling van het beschikbare bos niet verklaren wat nu met het aantal Wielewalen gebeurt. Gaat er iets mis in Afrika?

Cultuurvogels

Deze soortgroep is een gemêleerd gezelschap van soorten van besloten en halfopen cultuurlandschappen, dorpskernen en industrieterreinen. Niet alle soorten in deze groep zijn jaarlijks even goed geteld. Een duidelijke afname is vastgesteld bij typische soorten van kleinschalig cultuurlandschap, zoals Torenvalk en Steenuil. Een afname welke ook landelijk speelt en waarbij de beschikbaarheid van voedsel (muizen) waarschijnlijk een grote rol speelt. Maar ook het steeds 'netter' worden van het cultuurlandschap eist zijn tol. Met name het verdwijnen van rommelige erven, schuurtjes en overhoekjes. De verspreiding van de Steenuil en de Kerkuil is vooral verbonden aan geschikte broedplaatsen. Een toename is vastgesteld bij soorten welke voor hun voorkomen afhankelijk zijn van bomen, vooral de Putter is inmiddels wijd verspreid in de Gelderse Poort.

Met de Patrijs gaat het nog steeds rap bergafwaarts. Alleen in de Ooijpolder is de stand vanaf 2001 niet wezenlijk veranderd (met gemiddeld 24 per jaar) In de periode 1995-99 was dat nog 51, in de periode 1990-94 106 (3 jaren geteld).

Foto: Erik de Waard

Patrijs

Met de muizenetende cultuurvogels gaat het slecht, de Steenuil voorop... Dat komt niet alleen door het slechte muizenjaar van 2009, er is kennelijk structureel te weinig te eten.

Evaluatie

In 2008 en 2009 zijn in de Gelderse Poort ruim 120 verschillende broedvogelsoorten vastgesteld, hiervan zijn er 90 (vrijwel) gebiedsdekkend geteld. De overige 30 soorten zijn algemene, wijdverspreide soorten, zoals bijvoorbeeld Koolmees en Ekster. Deze algemene soorten zijn niet geïventariseerd. In de Gelderse Poort werden in 2008-09 in totaal 33 soorten vastgesteld die voorkomen op de landelijke Rode Lijst van bedreigde en/of karakteristieke vogelsoorten, te weten: Roerdomp (3 in 2008, 5 in 2009), Woudaap (3(2008)/4(2009)), Wintertaling, Zomertaling (28/24), Slobeend (43/48), Boomvalk (5/4), Patrijs, Grutto (36/37), Tureluur (62/51), Oeverloper (1/2), Visdief (2/5+), Zwarte Stern (143/137), Zomertortel (54/39), Koekoek (71/72), Kerkuil (7/4), Steenuil (35/33), Ransuil (6/3), Groene Specht (38/25), Veldleeuwerik (123/115), Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Graspieper (243/238), Gele Kwikstaart (165/140), Nachtegaal (43/45), Snor (0/1), Grote Karekiet (9/10), Spotvogel (65/55), Grauwe Vliegenvanger (60/54), Matkop (70/85), Wielewaal (3/1), Huismus, Ringmus, en Kneu (207/180).

Oproep

Ook in 2010 gaan we door met deze jaarlijkse megaklus. En evenals in voorgaande jaren kunnen we weer enkele nieuwe tellers gebruiken om de Gelderse Poort-inventarisatie ook op termijn te laten voortbestaan. Heb je interesse, meld je aan bij Frank Majoor.

Dankwoord

Zonder de inspanning van de vele vrijwillige en andere waarnemers is dit project niet mogelijk. De volgende personen hebben in een of beide seizoenen gekarteerd: Gerard van Aalst, Bram Aarts, Bas van Balen, Bart Beekers, Johan Bekhuis, Vincent de Boer, Loes van den Bremer, Harvey van Diek, Jan van Diermen, Erik van Dijk, Louis Dolmans, Max van Dongen, Erik Ernens, Ruud Foppen, Barend van Gemerden, Sjak Gielen, Marc de Haan, Maarten Hageman, Jan Hartog, Jan Haverkamp, Arjan Hell, Greta van Hoorn, Peter Hoppenbrouwers, Herman Jansen, Jan Jacobs, Olaf Klaassen, Tjarda de Koe, Jeroen Kok, Gijs Kurstjens, Nico Leenders, Guus Leufkens, Frank Majoor, Dick Nadorp, Hans Quaden, Wim-Paul van der Ploeg, Ruud Reddingus, Hennie Reijnen, Frank Saris, Frans Schepers, Jan Schoppers, Alex Schotman, Henk Sierdsema, Henk Tamerius, Twan Teunissen, Chris van Turnhout, Bram Ubels, Cor de Vaan, Peter Verbeek, Petra Verburg, Roy Verhoef, Rob Vogel, Berend Voslamber, Daan Vreugdenhil, Remco Wester, Erik van Winden, Edwin Witter, Dirk Zoetebier en Ronald Zollinger.

Frank Majoor, Jan van diermen, Harvey van Diek

foto: Jérôme Gremaud

Broedhabitat van Kleine Plevier wit PV in de bedding van de Sarine. Op zijn zachts gezegd een ander landschap dan in de omgeving van Driel.